

ARAP DEVRİMLERİ SONRASI SÜREÇTE **ORTADOĞU'DA SERT GÜCÜN YÜKSELİŞİ**

“

Rusya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır ve Türkiye; Arap devrimleri sonrası süreçte bölge politikalarında sert gücü bir dış politika aracı olarak benimseyen ülkeler arasındadır. Bazı aktörlerin sert güce başvurularının arkasında meşru ve uluslararası hukuka uygun gerekçeler bulunurken, kimi aktörler bölgesel nüfuz mücadelesi bağlamında uluslararası meşruiyet aramadan askeri çözüm yollarına başvurumaktadırlar.

”

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

ORSAM Başkan Yardımcısı

Arap devrimleri sürecinin Ortadoğu'daki en önemli sonuçlarından birisi sert gücün yaygınlaşması olmuştur. Doğrudan devrimlerle ilgili olmasa da halk ayaklanmaları ya da rejim değişiklikleri sonrası yaşanan süreçler sonucunda gerek bölgesel gerek küresel aktörler Ortadoğu'ya yönelik politikalarında sert gücü işlevsel hale getirmeye başlamış-

lardır. Bu noktada dikkat çeken husus, sert gücün geleneksel güçlerin dışında yeni aktörler tarafından kullanılması olmuştur. Rusya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır ve Türkiye; Arap devrimleri sonrası süreçte bölge politikalarında sert gücü bir dış politika aracı olarak benimseyen ülkeler arasındadır. Bu noktada söz konusu aktörlerin neden bu politikaları izlediği ve hangi gerekçelerle sert gücü işlevselleştirdikleri tartışma konusu olmaktadır. Nitekim bazı aktörlerin sert güce başvurularının arkasında meşru ve uluslararası hukuka uygun gerekçeler bulunurken, kimi aktörler bölgesel nüfuz mücadelesi bağlamında uluslararası meşruiyet aramadan askeri çözüm yollarına başvurumaktadırlar.

Uluslararası ilişkiler literatüründe güç konusunda yapılan sınıflandırmalarda sıkça karşılaşılan sert güç kavramı, devletlerin özellikle askeri kapasiteleri ve bu araç sayesinde elde ettikleri caydırıcılık

kapasiteleri olarak değerlendirilmektedir. Demokratik normlar, kültürel değerler, liberal ilke ve kurumlar bağlamında ele alınan yumuşak gücün aksine sert güç, ülkelerin askeri ve ekonomik kapasiteleri oranında güce sahip olduklarını önermektedir. Bu noktada küresel ve bölgesel ölçekte bu kapasiteleri güçlü olan ülkeler diğerleri üzerinde etki sahibi olabilmekte; bazı durumlarda o ülkelere karşı güç kullanımı yoluyla üstünlük kurabilmektedirler. Sert güç kullanımının en üst seviyesine ulaştığı Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrası dönemde birçok ülke gerek bölgesel politikalarda gerekse diğer ülkelerle ilişkilerinde sert güç kullanımına devam etmişlerdir.

Bu çerçevede Ortadoğu bölgesi ülkelerin askeri kapasitelerini kullanarak birbirleri üzerinde nüfuz kurma girişimlerine sahne olmuştur. İran ile Irak arasındaki gerginliğin diplomatik kanallarla çözülememesi üzerine sert gücün devreye girmesinin ardından yaşanan savaş sekiz yıl sürmüş (1980-1988) ve binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bölgede iki aktörün askeri kapasitelerini işlevselleştirerek yürüttükleri bu üstünlük mücadelesi, sert gücün Ortadoğu ülkeleri arasında kullanımına bir örnek olarak gösterilebilir. Bu an-

lamda bir başka örnek de Irak ile Kuveyt arasında yaşanan sorun ve izleyen süreçte gerçekleşen askeri müdahalelerdir. Irak'ın Kuveyt'le yaşadığı anlaşmazlık üzerine bu ülkeyi işgal girişiminde bulunarak sert gücünü işlevselleştirme girişimi, Bağdat için ciddi bedeller ödediği bir sürecin önünü açmıştır. Irak'ın bu girişiminden rahatsız olan Körfez ülkelerinin yardımına gelen ABD, Saddam Hüseyin liderliğine karşı topyekün bir savaş başlatmış ve Ortadoğu'da uzun yıllar sürecek sert güç kullanımını başlatmıştır. ABD, Irak'a ikinci kez 2003 yılında müdahale ederken, birçok Körfez bölgesi ülkesinde askeri üslerini barındırmaya devam etmiş ve bölgedeki ülkelere karşı sert gücünü göstererek caydırıcılık oluşturmaya çalışmıştır.

2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap devrimleri süreci Ortadoğu'da sert gücün kullanımı konusunda yeni bir dönemin kapısını aralamıştır. Nitekim bölge politikalarında daha önce sert güce başvurma konusunda çekimser olan birçok ülke, Arap devrimleri sonrası ortaya çıkan siyasi süreçler nedeniyle askeri kapasitelerini artırma ya da kullanma konusunda ciddi bir çaba içerisinde olmuşlardır. Rusya, Türkiye, Suudi Arabistan, BAE ve Mısır gibi ülkeler gerek bölge politikalarında gerekse ikili ilişkilerde askeri güce daha sık başvuran ülkeler olarak dikkat çekmektedir.

Küresel aktörlerden Rusya, 2000'li yıllardan itibaren farklı bölgelerde işlevsel hale getirdiği sert gücünü 2011 sonrası dönemde Ortadoğu'da da göstermeye başlamıştır. Suriye iç savaşına yoğun biçimde

angaje olan Rusya, Esed rejimine destek olarak devrimci hareketin başarıya ulaşamamasındaki başlıca aktör olmuştur. Suriye'deki askeri güç kullanımını kademeli olarak artıran Moskova, gelinen noktada bu süreçteki en belirleyici aktör haline gelmiştir. Rusya'nın askeri kapasitesini doğrudan ya da dolaylı olarak kullandığı diğer alanlar ise Libya ve Mısır'dır. Libya'da paralı milis gücüyle Halife Hafter güçlerine destek olan Rusya, Mısır'da da askeri üs kurma girişiminde bulunmaktadır.

Sert Güç Kullanımının Bölgesel Etkileri

Suudi Arabistan, BAE ve Mısır'ın bölgesel politikalarda büyük oranda bir blok halinde hareket ettikleri gözlemlenirken, bahsi geçen ülkelerin dış politikalarında daha müdahaleci bir tutum sergiledikleri ve askeri kapasitelerini işlevselleştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Özellikle 2013 yılında Mısır'da gerçekleşen askeri darbenin ardından Kahire'de iktidarı ele geçiren Abdülfettah El-Sisi'nin silahlanma alanında ciddi bir çaba içerisinde olduğu ifade edilebilir. Fransa, Almanya, Rusya, ABD ve İngiltere gibi ülkelerden ciddi silah ve yüksek teknoloji savunma sanayi ürünü tedarik eden Mısır'ın bu anlamda Riyad ve Abu Dabi yönetimlerinden finansal destek alması dikkat çekmektedir. Sisi rejiminin iktidarını koruyabilmesi ve bölgesel politikalarda daha aktif rol oynamasını isteyen her iki ülke bir taraftan Mısır'ın sert güç kapasitesinin artmasına destek olurken, bir taraftan da Mısır ordusunun askeri gücünü kendi dış politika öncelikleri paralelinde kul-

lanmasını istemişlerdir. Bu nedenle özellikle Libya konusunda askeri unsurlarını işlevsel hale getiren Mısır'ın, BAE ve Suudi Arabistan'ın güdümünde bir dış politika izlediği söylenebilir. Her ne kadar kendi gerekçeleri olsa da Mısır'daki Sisi rejiminin iktidarını sürdürebilmesi için ciddi destek aldığı ve gelecekte de bu konumunu korumasına imkan sağlayacak BAE-Suudi Arabistan desteği için bu iki ülkenin dış politika çizgisinin dışında bir yönelime sahip olamayacağı belirtilebilir.

Geleneksel olarak sert güç kullanımı konusunda daha çekimser olan bölge ülkelerinden Suudi Arabistan da Arap devrimleri sonrasında agresif bir tutum içerisinde olmuştur. Özellikle 2015 yılında Kral Abdullah'ın ölümünün ardından iktidara gelen Kral Selman döneminde Suudi Arabistan, sert güç kullanımı ve kapasite artırımı konusunda öne çıkmıştır. Bu noktada 2015 yılında Yemen'de İran destekli Husilere yönelik doğrudan bir operasyon başlatan Riyad yönetimi, BAE başta olmak üzere bazı bölge ülkelerinin de desteğini almıştır. Öte yandan askeri harcamalarını ciddi ölçüde artıran Riyad, dünyada silahlanmaya en fazla bütçe ayıran ülkelerden birisi haline gelmiştir.

BAE de Arap devrimleri sonrası süreçte sert güç kullanımı konusunda hırslı bir tutum içerisinde olmuştur. Her ne kadar nüfuz ve coğrafi olarak küçük bir ülke olsa da BAE'nin bir sert güç ülkesi haline gelme amacı açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Uzun yıllar ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında olan BAE, Arap devrimleri sürecinin yarattığı belirsizlik ortamının

da etkisiyle askeri kapasitesini artırma stratejisi izlemiştir. Milyarlarca dolarlık silah ve yüksek teknoloji savunma sanayi ürünü satın alan Abu Dabi yönetimi, özellikle Afrika Boynuzu bölgesinde askeri üsler kurmuştur. Yemen ve Libya'da kendi envanterindeki savaş uçakları ile müdahalelerde bulunan BAE, Mısır'ın, terör örgütü DEAŞ'a karşı mücadelesinde askeri unsurlarıyla yer almıştır.

Söz konusu üç ülkenin sert güç kullanımı stratejisinin ortak bir noktası ise yasal meşruiyet kaygısı taşıyor oluşlarıdır. Libya'da BM tarafından tanınan Trablus hükümetine Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) karşı silahlı mücadele yürüten Halife Hafter güçlerine destek olan Mısır, BAE ve Suudi Arabistan açık bir şekilde uluslararası hukuku ihlal etmektedirler. Meşru bir yönetime karşı gayrimişru bir yapıyı destekleyen bu ülkeler, Libya'ya olan silah ambargosunu hiçe sayarak ülkedeki kaosun derinleşmesine neden olmaktadır. Aynı şekilde Suudi Arabistan ve BAE'nin Yemen'e müdahalesi de uluslararası meşruiyetten yoksundur. Her ne kadar bazı Arap ülkelerinin desteğini almış olsa da Riyad ve Abu Dabi'nin Yemen'deki müdahalesi uluslararası hukuka aykırıdır. Dahası ülkede sivillerin hedef alınması, ağır silahlarla orantısız güç kullanılması ve uygulanan ablukalarla binlerce sivilin temel gıda maddeleri ve ilaçlara erişiminin engellenmesi gibi hususlar bu ülkelere yönelik "savaş suçu" iddialarının dile getirilmesine neden olmuştur. Buradan hareketle Mısır, Suudi Arabistan ve BAE'nin sert güç kullanımında meşruiyet aramadığı ve

diğer ülkeler üzerinde baskı oluşturma veya bölgede öne çıkan aktörlerle rekabetlerinde avantaj sağlama hedefi güttüğü belirtilmelidir.

“

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından Suriye'de gerçekleştirilen Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtları terör örgütlerine karşı ve Türkiye'ye yönelen tehditleri engellemesi amacıyla uluslararası hukuka uygun bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Operasyonlar sırasında sivil kayıpların yaşanmamasına azami önem gösteren TSK, terör unsurlarına da insan hakları çerçevesinde muamele etmiştir.

”

Türk Dış Politikasında Sert Güç

Sert güç kapasitesini ciddi anlamda geliştiren ve bunu uygulamaya döken bir başka aktör ise Türkiye'dir. Savunma sanayi alanında gerçekleştirdiği devrim sayesinde askeri kapasitesi önemli ölçüde büyüyen Türkiye, sadece bölgede değil küresel anlamda da bir sert güç aktörü haline gelmiştir. Mevcut kapasitesini gerçekleştirdiği savunma ürünleri alımlarıyla güçlendiren Türkiye, caydırıcılığı artırma hedefiyle sert gücünü kullanmaktan da çekinmemiştir.

Bölgede sert güç anlamında en ciddi aktörlerin başında gelen Türkiye, bu kapasitesini büyük oranda uluslararası meşruiyet çerçevesinde ve uluslararası hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirmektedir. Türk

Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından Suriye'de gerçekleştirilen Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtları; terör örgütlerine karşı ve Türkiye'ye yönelen tehditleri engellemesi amacıyla uluslararası hukuka uygun bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Operasyonlar sırasında sivil kayıpların yaşanmamasına azami önem gösteren TSK, terör unsurlarına karşı da insan hakları çerçevesinde muamele etmiştir.

Türkiye'nin sert gücünü işlevselleştirdiği bir başka alan ise Libya olmuştur. Libya'da UMH ile imzalanan anlaşmalar doğrultusunda bu ülkeye askeri destekte bulunan Türkiye, Fayiz es-Serrac hükümetine yönelebilecek tehditlerin bertaraf edilmesinde hayati rol oynamaktadır. Benzer şekilde Somali hükümetinin çağrısı ile bu ülkede de askeri üs kuran Türkiye, Mogadişu'ya yönelecek tehditlerle mücadelede önemli rol oynamaktadır. Son olarak 2017 yılında Katar'a yönelik komşuları tarafından başlatılan siyasi ve ekonomik ablukanın daha ciddi boyutlara ulaşmaması adına Katar devletinin çağrısı ile bu ülkede askeri üs kuran Türkiye, sert gücünün caydırıcılığını tüm bölgesel ve küresel aktörlere karşı hissettirmiştir. Söz konusu durum Doğu Akdeniz'de de gözlemlenmektedir. Türkiye'nin bu bölgedeki doğalgaz arama faaliyetlerini engelleme girişimleri, Ankara'nın askeri güç anlamındaki kararlı duruşu sayesinde sonuçsuz kalmıştır. Türkiye tarafından yapılan açıklamalarda Doğu Akdeniz'de arama faaliyetleri ne pahasına olursa olsun sürdürülecek; gerekirse askeri güce başvurılmaktan çekinilmeyecektir. ■